

A Zeneműkiadó újdonságai

kispartitúrák

Az EMB STUDY SCORES sorozatból

J. S. BACH: Magnificat, BWV 243	40047
BARTÓK BÉLA: Magyar képek	40055
Két kép, op. 10	40056
Két arckép, op. 5	40053
J. BRAHMS: Változatok egy Haydn-témára, op. 56/a	40046
C. DEBUSSY: La Mer	40038
J. HAYDN: G-dúr szimfónia, No. 100 („Katona”)	40030
LISZT FERENC: Haláltánc	40048
F. MENDELSSOHN: e-moll hegedűverseny, op. 64	40049
W. A. MOZART: Requiem, KV 626	40040
B-dúr szimfónia, KV 319	40050

A PHILHARMONIA sorozatból

BARTÓK BÉLA: II. zongoraverseny	9026
G. MAHLER: II. szimfónia	9029
VIII. szimfónia	9027
IX. szimfónia	9028
R. STRAUSS: Esz-dúr kürtverseny, op. 11	9031
R. WAGNER: A nürnbergi mesterdalnokok – előjáték	9030

Muzsika

1984. JANUÁR HUSZONHETEDIK ÉVFOLYAM, 1. SZÁM

Meghalt Martin György

(1932 — 1983)

Ismét elvesztettünk valakit, akire szükség volt, akire még sokáig szükségünk lett volna, s aki betöltetlen űrt hagy maga után. Akinél még az a vigasztalásunk sincs, hogy egy hosszú élet után, sikerekkel és elismeréssel övezve, az élet elérhető teljességét megélve távozik körünkől. Váratlan és megdöbbentő távozása alig valamivel túl „az élet útjának felén” fosztotta meg őt és bennünket terveinek megvalósításától, megkezdett munkáinak befejezésétől, a tőle méltán várt beteljesedéstől.

Hogy mitől fosztott meg, az azon látszik világosan, amit már eddig megvalósított. Ami egy tudós élet teljesítményének nem csak hogy elég, hanem akkora, hogy csak kiemelkedő kivételeknek életművében valósul meg. Egy tudományszakot teremtett meg: a magyar tánckutatót. Igaz, nem egyedül: volt néhány társa, akikkel együtt indult, s akik osztottak vele a megoldandó feladatok kidolgozásában. Igaz, előtte is járt valaki, mint Bartók és Kodály előtt is járt Vikár Béla; előtte is volt Molnár István, akitől a néptánc kutatására ösztönzést kapott, s akinek iskolájában a néptánc mozgáskultúráját aktív táncosként elsajátította. De senki sem volt olyan megszállottja a kutatásnak, mint ő, és senkinek a munkája nyomán nem bontakozott ki az eredményeknek olyan gazdagsága, mint az ő keze nyomán.

Mindenek előtt összegyűlt az egész magyar nyelvterület tánckincse. Ma már nincs olyan népcsoportja a magyarságnak, ahonnan ne rendelkezniék gazdag gyűjteményekkel az élő tánc hagyományból. Sőt alig van olyan községe az országnak, amelyben még van valami nyoma az egykori táncéletnek, ahol ne járt volna tánckutató. Majdnem azt mondtam, s joggal mondhattam volna: ahol nem járt Martin György. Mert szinte hihetetlen még a magyar népzene kutatás fanatikusainak példája után is, mennyi időt és energiát áldozott Martin annak, hogy amit még megtalálhatunk a magyarság egykori gazdag tánc hagyományaiból, azt megmentse a tudomány és a közművelődés számára. A Dél-Dunántúltól Szatmárig, a Sárköztől és a Dráván túli, szerémségi magyar szórványoktól a Zoborvidék eldugott falvaiig, palócoktól Kalocsáig és a déli Tiszavidékig mindenütt járt, és mindenütt felkutatta a tánc emlékeit még akkor is, ha azok már nem is éltek a fiatalság mindennapi életében, csak

egy-két öreg tudta felidézni az egykori múltat; vagy ha ki kellett mennie a falu szélére, a legelesettebb, általa annyira szeretett cigányokhoz, hogy a magyarság 16. századi fegyvertáncainak máig élő emlékeit vehesse mozgóképre és hangszalagra. De talán mindennél nagyobb áldozatot jelentett erdélyi, moldvai gyűjtése . . . Ha Martin és néhány társa, az első tánckutató nemzedék semmi mást nem végzett volna el, mint ezt a gyűjtőmunkát, ha csak azt köszönhetnének neki, hogy a következő generációnak átadja feldolgozásra a megmentett hagyományt, akkor is óriási volna a teljesítmény.

De az ennél sokkal nagyobb. Hiszen még a gyűjtésben is következett további lépés, ahogy a népzeneben látták maguk előtt a példát: el kellett menni a szomszéd népekhez is. Ebben a munkában már szinte egyedül volt, de a bartóki fanatizmus őt is segítette abban, hogy a mezősgéi és más erdélyi románoktól a szlovákokig és a Tatra északi, eldugott völgyeiben élő gorálokig járja a falvakat, és tanulmányozza táncikat. Sőt a Kárpátokon túli morvákhöz, bolgárokhoz is eljutott; ha nem volt lehetősége gyűjtőútra, akkor tánc- és dalfesztiválokon és más ünnepi alkalmakon szerzett alkalmat magának, hogy működtesse a mindig kéznél levő felvevőgépet, vagy ami annál is fontosabb, szakavatott tudós megfigyelőkésztségét. És ő is tudott, mint Bartók, baráti kapcsolatokat teremteni a szomszéd országok kutatóival, hogy megismerhesse azok gyűjteményeit is, s a hatalmas anyagismeret nyomán megszületett a Kárpát-medence illetve Kelet-Európa összehasonlító táncfolklorja.

Ebből a gazdag életműből arra is jutott, hogy a rokon tudománynak, az indulásnál példaképül szolgáló népzene kutatásnak is visszaadjon legalább annyit, amennyit tőle kapott. 16–17. századi zenei forrásaink proporciós gyakorlatának, az egymást követő páros és páratlan ütemű formáknak, vagyis a reneszánsz és barokk táncgyakorlat e köz-európai ritmus-sajátságának meglétét ismét a cigányok botolóiban találta meg, és mutatta ki ennek nyomán népzeneinkben észre nem vett jelenségekben. Ritmus-variánsaink értelmezéséhez ezzel nagyszerű kalauzt adott kezünkbe. S erdélyi, gyimesi gyűjtéseinek nagy jelentőségű fölfedezései közt sem utolsó a bolgár ritmus jellegű aszimmetrikus ritmusok fölfedezése a hangszeres

tánczenében és kíséret-ritusokban. Amiről egyszersmind ki tudta mutatni balkáni, főleg román anyagismerete alapján, hogy más, mint amazoké, tehát közmagyar hagyomány maradványa. S ha még hozzávesszük minden gyűjtőútján következetesen megvalósított népdal-gyűjtését, valamint azt a rengeteg tánczenei lejegyzését, amiben különösen jelentősek a vájt fület igénylő 9/16, 11/16-odos kíséret-ritmusok megörökítései, akkor látjuk Martint a táncfolkloristán túli, népzene kutatói jelentőségében.

Minden nagy művész nagy mesterember is. Bízvást elmondhatjuk ugyanezt a nagy tudósokról is. Érdeklődése tárgyának, anyagának szeretete nélkül nem lehet senki tudós, s ez azt jelenti, hogy az anyag technikai problémáinak, kezelésének, rendbentartásának elemi feladatait is vállalja. Martint ez az anyagához fűző kapcsolat szinte rabszolgává tette. Rendezni, óvni, használhatóvá tenni — egész életén át fő feladatának tartotta. Az élet őt sosem kényeztette el, de amit ezért a szívéhez nőtt anyagért vállalt, az már az önfeláldozásnak is valami szélső határa. Egykori munkahelyét új szellemben átszervezték, s ekkor neki csak fél állást engedélyeztek. Ami természetesen a nyomorúságot jelentette. Akkor lehetőség nyílt volna arra, hogy a Néprajzi Múzeumhoz átkerüljön teljes fizetéssel. De ott kellett volna hagynia gondozás nélkül a féltett kincset, a magyar néptánc anyagát. Martin nem fogadta el a rendes megélhetést, és maradt anyaga mellett. Mindaddig, amíg az az átszervezés olyan formát nem öltött, hogy Martinnak fél óra alatt kellett elhagynia az épületet, és a kapuban megmotozták.

Milyen jellemző: sohasem beszélt erről. Halála előtt néhány nappal, amikor több órás beszélgetésben megáradt benne az emlék és a mondanivaló, akkor hallottam tőle elszőrnývedve a történetet.

Ekkor Kodály vette magához, és nyújtott neki biztos kereteket a nyugodt munkához. Nem jól mondtam. A megfeszített munkához. Sokáig teljesen egyedül gondozta a néptánc filmleírás-, adat- és fénykép-archívumát. Később is egyedül a táncleírásban kapott segítséget, az egyre hatalmasabb anyag nyomasztó napszámos munkáit is neki kellett végeznie tudományos munkái nem kis kárára. Pedig nemcsak a tudomány számára végzett napszámos munkát. A tánckutatók egy nemzedékének munkája nyomán nemcsak új tudomány született: egy mozgalom is kiterelýyesedett. Egy mozgalom, amely egyre több eredeti anyagot kívánt. És kapott. Martinnak még a rendszeres kölcsönzés—tájékoztató napszámos-munkáját is vállalnia kellett. És születtek kompozíciók, sikerek, megjelentek tánczenei hanglemezek — mindenhez Martin szolgáltatva az anyagot. Gyűjtötte, tanácsolta, kézbe adta — de neki magának még egy tánczenei lemeze sem jelent meg. Más vonatkozásban is ugyanilyen volt a sorsa. Összefoglaló munkája, a *Magyar Tánc típusok és Táncdialektusok*, amiben szűk keretek közt ugyan, de összefoglalhatta a magyar tánc kutatás eredményeit, gépelt—sokszorosított formában látott napvilágot. Egyetlen önálló munkája,

amely méltó köntösben került a közönség kezébe, a leánykörtáncokról szóló, 12 évig hevert kéziratban, amíg végre megérte a nyomdai megvalósítást.

De most mintha valami elkezdődött volna. Munkahelyén is magasabb feladatra, magasabb beosztásra akarták megnyerni. Tudományos minősítéséhez is a magasabb fokozatot, a rég megérdemelt doktorit az illetékes tudományos testület egyhangúlag szinte rá akarta kényszeríteni, új mű nélkül is, az eddigi teljesítmény elismerése formájában.

És ekkor fogytak el erejének tartalékai. Ekkor mondta fel a szolgálatot a test, amit ő oly pazarlóan használt ki szelleme szolgálatára. Pedig azt hittük, munkabírása, munkaereje emberfölötti, s most látjuk, hogy az az erő nagyon is emberi volt, csak igénybevétele volt emberfeletti. És mintha szerénysége, ami még tudásánál is nagyobb volt, nem bírta volna el, hogy elismerést kapjon azért, amit ő lelkesedésből csinált. Mintha ragaszkodott volna hozzá, hogy élete úgy záruljon, ahogy egészében lefolyt: szerény visszavonultságban és megfeszített munkában.

De ne ezzel a sötét képpel búcsúzzunk el Tőled. Végre is egy csodálatosan eredményes, gazdag élet volt a Tiéd, még így, félbeszakadtan is. És aki igazi tudós, mint amilyen Te voltál, annak az eredmények, a felrajzolódó távlatok, a megoldódó problémák jelentik a boldogságot. Márpedig Neked akkor igen nagy boldogságban volt részed. Tánc hagyományok középkori maradványai, reneszánsz elemei, a verbunk és csárdás egymást föl váltó divata, az erdélyi legényes kivirágzása, minden táncunk kelet-európai és nyugati kapcsolatai tisztán állanak előttünk. A tánc kutatás felnőtt a népzene kutatás mellé, legfőbb kérdései, akárcsak a népzeneé is, megkapták a megnyugtató választ. Mit számít emellett, hogy fáradtál, hogy pazaroltad erődet, hogy elfogytál a munkában?

Nekünk, két tudomány szak és két művészi mozgalom híveinek és munkásainak úgy maradsz meg emlékezetünkben, mint egyike a legnagyobbaknak, akit szeretünk, mert sokat kaptunk tőle. S azért, kedves Tinka, amit életedben nem ismertél, azt találd meg most már végre sírod mélyén: nyugodjál békében.